

költészetének összefoglaló méltatására; ez a kis könyv tehát ebből a szempontból is kiegészíti és befejezi Petőfiről adott egész képét. De bizonyítéka annak is, hogy milyen gondos, lelkiismeretes munkát végzett a kilencvenes évek elején az akkor fiatal tudós: Petőfi életéről ma is alig tudunk többet, mint közel harminc év előtt, amit pedig akkor tudtunk, annak jelentékeny részét Ferenczi kutatásaiból tudjuk. És nemcsak Petőfinek hű tükre ez a kis könyv, hanem Ferenczi írói értékének is: mindig a *lényeg*et írta, azt is szabatosan, az aprólékosáig gondos, körültekintő munkával, és mindig *világos* képet tárt föl hősről és tárgyáról olvasója előtt.

A Petőfi-kultusz fejlesztésében Gyulai alapvető értekezése (1854) óta néhai Meltzl Hugó csapongó és gyakran a szertelenségbe tévedő kutatásai után, reális alapon, a legnagyobb része Ferenczi Zoltánnak volt. Aminek ma a gyümölcseit élvezzük, Petőfi világirodalmi nagyságának biztos és önbizalmat adó tudatát az ő lelkes hazaszeretete, Petőfi-rajongása, és egész életében páratlan köteleességtudással ezeknek szentelt munkája alapozta meg. Petőfinek olyan föltétlen, olyan öntudatos szeretete, egyéniségének, életének és alkotásainak olyan tökéletes ismerete kellett hozzá, amilyen épen Ferencziben mindenha élt.

A kis kötet négy szakaszra oszlik. Az első *a költő életéről* számol be röviden, de gondosan megrostált adatokkal, jól válogatott vonásokkal a költő életének minden jelentősebb frázisáról. *Az ember* c. szakasz külsejét és lelkivilágát, jellemét és eszményeit, természet-rajongását és szerelmét, szabadság-eszméit és a költészetről vallott fölfogását rajzolja meg. A Petőfi *költői elveit* összefoglaló fejezet szintézisével új. Legnevezetesebb részlete, magva az egésznek, hogy *a költő és műve egy*, s ennek az alapvető tételnek következménye költészetének minden vonása: képzetele, egyszerűsége, magyarsága, népiessége, természetessége, eredetisége, stb. Az utolsó, *Művei* c. fejezet korszakos áttekintés után műfajok szerint ismerteti a költő «életművét».

A rokonszenves kis kötetben nem szabad az «újat» keresnünk. Petőfi minden magyarnak ismerőse, barátja, meghitt óráiban legjobb társasága, aki költeményeiben a legszebben tárja elénk egész valóját: azért tetszik olvasás közben ismerősnek — és ez jól van így — Ferenczi kötetének szinte minden lapja; nem is egyéb ez a kis könyv, mint első szakaszával bevezetése, a többivel pedig összefoglaló áttekintése Petőfi költeményeinek. Petőfit olvasni és megújra olvasni kell; de valahányszor úgy érezzük, hogy átélveztük költeményeinek ezernyi szépségét, vegyük elő mindannyiszor a Ferenczi kis jubiláris kötetét: abból még élesebb lesz a költemények alakította kép. Amit Ferenczi megírt benne, azt minden magyarnak tudnia kell Petőfiről; és megfordítva: amit Petőfiről tudnunk kell, az minden megvan ebben a kis kötetben.

LS.

Rubinyi Mózes: *Vajda János*. Budapest, 1922, Lantos. 8-r. 142 l. (Ethika-Könyvtár VIII.)

Néhány év óta, oly sokszor esik szó Vajda Jánosról, hogy ezt már lehetetlen népszerűségnek nem neveznünk. Igaz, hogy ez a kései népszerűség még most sem annyira az olvasóközönség részéről jár ki Vajdá-

nak, hanem inkább csak az esztétikusok részéről, akik közül különösen a modernebb ízlés és világnézet képviselői Vajda «rehabilitálásával» mintegy az eddigi kritikai közvélemény irányító tekintélyei fölött is ítéletet kívánnak mondani, részint szókimondó nyíltsággal, részint a sorok között, vagy pusztán a témának — hogy úgy mondjuk — napirenden tartásával. Ady, Endre és Komjáthy Jenő mellett majdnem elmaradhatatlan újabban a Vajda János alakja vagy legalább a neve, mint az életükben kellőképen nem méltányolt nagy költők mártír-típusa, melynek kegyeletes megtisztelésével a mi igazságosztó szívünk egy letűnt nemzedék kritikusi magaviselete ellen is tüntethet. Az Ethika-Könyvtár sorozatában is egytívé kerül Vajda Adyval.

Mi egyáltalában nem találjuk érthetetlennek, sőt egészen jogosulatlanoknak sem azt a szándékot, mely a propaganda célzatosságával igyekszik pl. a Vajda János értékelése terén az irodalmi köztudatot módosítani. A mostani tépett lelkű nemzedéket bizonyára majdnem annyi tapasztalati élmény segíti Vajda költészetének mélyebb megértéséhez és kedvezőbb méltánylásához, mint amennyi mentség védi az elmúlt, lezáródott korszakot azzal a váddal szemben, hogy az emberileg is teljesen izolált egyéni-ségű Vajdában nem látta meg eléggé a nagy költőt.

Ami azonban a Rubinyi könyvét illeti, ebben nyoma sincs sem kifejezetten, sem a sorok közt annak a fanatizmusnak, mely pl. az ugyan-ebben a vállalatban megjelent Földessy-féle Ady-tanulmányt átfüti. Szeretnénk ezt a különbséget dicséretként említeni, de nem igen lehet. A Földessy exaltált szertelensége helyett, mely olyan mélyre akar hatolni témájába, hogy aztán el is veszítjük őt a józan látóképességünk elől: Rubinyinál valami felszínen maradó, szürke középszerűséget kapunk, melyet az előadó mód egyik-másik fogása fölényes, játszi biztonságnak igyekszik feltüntetni. Hogy Rubinyi jó stílusza, szívesen elismerjük. Előadása tetszetős, folyamatos, könnyed, de körülbelül ennyiből áll mostani könyvének eredetisége. Ha latolgatni kezdjük az ügyes tollal megírt fejezetek tartalmát, meg kell állapítanunk, hogy Rubinyi elemző módszere nem tud tovább jutni a csinos és eleven *description*nál, mely a kicédulázott anyagot gondosan formába önti. Ha ennél magasabb becsvágy nem vezette a szerzőt, akkor elég jól megoldotta feladatát. Kellemes olvasmányt nyújt, s mint többi írásaiban, itt is szembetűnőleg kerüli az ú. n. értekező, száraz, unalmas hangnemet. Ez a helyes irányú igyekezet néha túlságba is megy és modorossággá válik. Ilyen pl. az a minden áron könnyedségre való törekvés, mely mintegy a mesemondó hangját negélyezi, vagy szentenciózus mondásokkal akarja az érdeklődést felkelteni. Az I. fejezet kezdete: «Egy régi hindu mesében Ammi, a bölcs, így szól fiához...» (3. l.), a III. fejezet kezdete: «Sokrates, midőn azt kérdezték tőle, ...ezt felelte...» (31. l.) A III. fejezet 2. szakaszának kezdete: «A Vatikánban, a filozófusok termében Bias szobra alá ez van vésve...» (görögül idézve 39. l.) Egy-egy ügyes frázis — bárhol olvassa — megtetszik neki, valószínűleg gyűjti is az ilyesmit s nem ügyetlenül használja fel idézetként, legfeljebb visszaél néha ezzel a módszerrel. Tessék pl. megfigyelni azokat a tarka idegen tollakat, melyekkel teleagatja a maga mondanivalójának sovány tetemét: «Valóban

Vajdára is elmondhatjuk, amit Nietzsche írt Schopenhauerről; ő is „éretkintetű vértés lovas, aki egyedül járja rém-útját az erdőn, egyedül, csak a lova meg a kutyája van vele.” Emerson szerint a nagy ember az, aki a nagy tömeg közepett is képes teljes tisztaságban megőrizni a magányosság derűjét. S ez a magányosság talán nem is olyan természetellenes. Az ind filozófus, Manu mondja: „Minden ember egyedül születik a világra, egyedül is hal meg; egyedül veszi el jócselekedetei jutalmát és egyedül bünei büntetését...” (77. l.) Néha aztán egy-egy ilyen hangzatos szólamnak a *tulajdonjoga* is veszályben forog. «Nagyon érzékenynek lenni annyi, mint nagyon boldogtalannak lenni» (41. l.) — ez a reflexió — ha ellaposodva is — Riedl könyvéből került a Rubinyéba, de ezt be is kellene ismerni.

«A költő lelke» c. fejezet szakaszaiban még csak el tudja leplezni valahogy a cédulázó eljárásnál mélyebbre alig hatoló felszínességet, de pl. Vajda epikájának ismertetése hihetetlenül szegényes. «Lássuk epikai alkotásait egyenként»: a) Hosszabb elbeszélések, b) Kisebbségek. Mindez nem egészen nyolc lapon, a legközönségesebb értelemben vett tartalmi vázlat. Az «Elődei, utódai» c. fejezet sem elégítheti ki a szerény várakozást sem; hogy Vajda egyik-másik kifejezéséhez hasonlóak előfordulnak Vörösmarty *Vén cigányában* vagy másutt: nem sokkal növeli tudásunkat.

De aki a Vajda eszmevilágát alkotó elemeknek különféle szempontok szerint való csoportosítását akarja áttekinteni, ezt megtalálja Rubinyi könyvében.

ZSIGMOND FERENC.

Révész Béla: Ady Endre. Életéről, verseiről, jelleméről. A költő tiz arcképével és leveleinek, kéziratának reprodukciójával. Gyoma, 1922., Kner. 8-r. 219. l.

Azt olvasom a kötet egyik facsimilején Ady leveléből: «csak úgy ceruzával írv össze-vissza mindent.» Mikor leteszem a könyvet és újból végiglapozgatom, ez a mondat jut újra eszembe. Révész «össze-vissza» ceruzával odavetve el akar mindent mondani, ami Adyról eszébe jut, legkivált úgynevezett intimitásokat. Mert: Ady társasága annyira «leigázó, sodró volt», hogy aki közelébe került, azt magával ragadta — és mert Adyról mindenkinek kötelessége mindent föltárni, amit kileshetett életéből, vagy aminek véletlenül szemtanuja volt, — «apróságok, de maradjanak meg.» Ezekután meg kell állapítanunk, hogy 1. ennek a könyvnek az Ady-irodalomhoz és Ady-kritikához semmi köze sincs; 2. Révész Bélának Adyról voltaképen semmi mondanivalója nincs; 3. ezt a semmit nagyhangú jelzőkkel ékes, de legtöbbször érthetetlenül zagyva mondatokba halmozva találja az olvasó elé. Végigvezet bennünket egy csomó dőzsölésen, «mámornász kánikuláján», és közben megmutatja a «görgető, hujjázó, szökökutas» Ady Endrét. Megtudjuk, hogy a borbélynál hogyan szokott viselkedni, hogy nyáron is szeretett keztyűt hordani, hogy «konfettizett» is, hogy mulatáskor «cerclét mvelt» (!) a társaságával és ilyenkor a cigányok mind ráfigyeltek; hogy Léda asszonyon a «biblia illata» volt, és mert «Ady jellemzéséhez tartozik», azt is, hogy foglalkoztatta a gondolat, hogy «a zseni, a géniusz — a kellő időben megérkezett verbaj»; hogy «idegzetének ordas ellensége volt